

Geschiedenislessen van de Balkker

H.H. ter Balkt. (2003). *Laaglandse hymnen*. Amsterdam: De Bezige Bij. Isbn 90 234 1157 9, € 22,50, 240 blz.

Een mensenleven geleden, ik moest nog van alles worden, was een studiegenoot van mij nogal onder de indruk van een dichtbundeltje met de eigenaardige titel *De gloeilampen, de varkens*, onderwerpen die ik in mijn onwetendheid eerder in verband bracht met elektrotechniek en intensieve veehouderij dan met poëzie. In de bibliotheek, in de mensa, en ook tijdens colleges van uiteenlopende aard had hij het boekje bij zich en zat hij erin te lezen. En waar mogelijk citeerde hij voor ons met gedragen stem enkele regels.

Aparter nog dan die titel was de naam van de dichter: Habakuk II de Balkker, een naam die intrigerend genoeg was om toch maar eens wat van die gloeilampen en die varkens te gaan lezen. Kort daarna ontdeed de dichter zich van zijn hoogdravende pseudoniem en publiceerde hij verder onder zijn eigen naam H.H. ter Balkt – ‘Harry’ voor wie zich in de krant tot zijn intimi wenste te rekenen. Op 9 maart jl. overleed hij, met een dertigtal titels op zijn naam en gelauwerd met onder meer de P.C. Hooftprijs en de Constantijn Huygens-prijs. Een goede aanleiding om nog eens in zijn wonderlijke oeuvre te duiken.

Ik heb gekozen voor *Laaglandse hymnen* uit 2003, niet in de laatste plaats omdat die bundel nog steeds gewoon leverbaar is. Maar toch vooral omdat de bijna tweehonderd gedichten (voornamelijk sonnetten) een mooi, overzichtelijk, maar vooral strikt persoonlijk beeld

van de vaderlandse geschiedenis bieden. Het ene moment ruw en onverbiddelijk, dan weer zachtvaardig en empathisch. Historische gebeurtenissen en personen, schilders, schrijvers en hun boeken, we zien het allemaal langskomen in een kleurige caleidoscoop die ruimschoots kan wedijveren met de ‘officiële’ historische canon van een paar jaar geleden.

Omdat het bloed nou eenmaal kruipt waar het niet gaan kan, kijken wij eerst eens naar het sonnet over ‘Van den vos Reynaerde’:

Bruun de eerste dager murw de rivier
ingejaagd
door de maakster van houten lampi-
ons en Lamfroyt
de timmerman, na met een fata mor-
gana van honing
door Reinaert de eik-met-wiggen te
zijn binnen

gelokt. Tibeert is de tweede: op hem
wacht stil
achter het luik de strik van het papen-
huis. De kat
is de buidel muizen die hij vangen wou
en razend
luidt hij de klok van Martinet. Door de
das naar

het Hof gebracht ziet Reinaert de galg.
‘Kriekput,
koning, bij het Hulsterbos, daar vindt
u onder een
berk bij de bron de Gotenschat.’ Zijn
schoenen uit

wolfsklauwen gemaakt, stuurt Rei-
naert kapelaan Ram
naar Nobel, hangt hem zijn pelgrims-

tas van berevel
om, zonder brieven, maar met de
hazekop. *Puur bedrog!*

Voor iemand die, zoals u en ik, de *Reinaert* gelezen heeft, is dit sonnet een tamelijk getrouwe samenvatting van het verhaal over de verdorven vos – al zijn er ook voor ons kleine subtiliteiten te genieten. Denk bijvoorbeeld aan de plaats waar in het middeleeuwse verhaal een opvallende wending zit: de tocht van *Reinaert* samen met *Grimbeert* de das naar het hof. Een tocht waarbij de vos zijn beruchte lekenbiecht uitspreekt. Laat die tocht in *Ter Balkts* gedicht nou ook precies op de plaats van de traditionele wending in het sonnet zitten! Maar misschien zijn wij, *Reinaert*lezers, wel te goed geïnformeerd voor dit gedicht. Kennis is bij het lezen van poëzie immers niet altijd een voordeel. (Vaker niet, denk ik eerlijk gezegd. Maar dit tussen haakjes.) Échte vragen stelt de tekst aan minder ingewijden. Over een fata morgana van honing, over een kat die de muizen is die hij vangen wou, over de klok van *Martinet*, de schoenen van wolfsklauwen en de tas van berenvel gevuld met hazekop. Te weinig geheimtaal om niet te snappen wat er staat, maar ook de informatie precies goed gedoseerd om nieuwsgierig te maken. Het is een aanpak die *Ter Balkt* in meer gedichten hanteert. Natuurlijk, hij serveert een persoonlijke visie op een historisch feit. Maar doet dat op zo’n manier dat de lezer welhaast de geschiedenis ingetrokken wordt, om daar eens goed om zich heen te kijken.

In het gedicht over ‘De Engelse zeeoorlogen’ draagt hij die eigen visie onverwacht over op een ander personage: een

H.H. ter Balkt. Foto: Bob Bronshoff

kat die hier admiraal *De Ruyter* bezingt en die goed een scheepskat zou kunnen zijn. Maar het gedicht gaat heel verrassend vergezeld van een door *Cornelis Saftleven* (kunstschilder en tijdgenoot van *De Ruyter*) geschilderde kat die door een gat in een houten schutting naar buiten kijkt.

Al die zeeslagen, al die zeisslagen!
Ik ben de kat die er altijd was, die
alles ziet, zoals hier in dit raam:
zeg nou zelf, het kon eerder een luik zijn.

Arme Michiel. Zweepslagen afgekeken
van mijn staart, de zeis van mijn on-
derkaak.

’t Grommen van de kanonnen van mijn
familie en mij en van de wolven.

Ik zit hier in de zon. Matrozen zijn
muizen, maar ik heb gehoord dat hun
voer
slecht is, hun water kila. En alle

eer gaat naar de admiraal. Blauw
draaide
die aan ’t wiel, aan de zeearm. Dat
zeggen
ze. Maar wat is waar onder zon en
kaak.

Een opvallende karaktertrek van kat-
ten is, dat zij het soevereine middel-

punt vormen van hun eigen wereld. Zo ook deze kat die bijna vanuit de hoogte de zeeslagen, de admiraal en de matrozen beziet. En daarbij ook nog enige trots aan de dag legt over het feit dat de admiraal zijn bemanning tuchtigt met een zweep die naar zijn staart is genoemd. Maar op het moment dat wij dat eigenzinnige maar dierlijke wereldbeeld naast ons neer willen leggen, verlegt de focus van de kat zich: de matrozen krijgen slecht te eten en alle eer gaat naar *Michiel de Ruyter*. Hij is het, die de vijand versloeg in de Tweede Engelse Oorlog. Dat er ook nog zwaar afgebeeld ‘personeel’ onder hem ressorteerde, wordt doorgaans gemakshalve vergeten. Die zelfingenomen kat en die soevereine admiraal zijn elkaars evenknie.

Het is een blik op de geschiedenis die wij maar al te vaak ontberen. De laatste zin is daarbij cruciaal: ‘Maar wat is waar onder zon en kaak.’ Die kaak is natuurlijk de al eerder genoemde onderkaak van de kat. Maar hij verwijst ook naar scheepsbesluit, het slechte ‘voer’ van de matrozen. Zowel vanuit de goddelijke kattenhoogte als vanaf het geploeter op het dek laat de waarheid zich niet vangen. Het ontbreken van het vraagteken geeft de constatering daarbij eeuwigheidswaarde.

Of zoals de dichter het zelf formuleert in het slotgedicht ‘De maïskneuzer’: ‘Zielen zijn wij: koningen en koninginnen. / Geesten op levende schaakstukken (...)’. Wat in mijn interpretatie wil zeggen dat wij ons wel de koningen van de geschiedenis kunnen wanen, maar uiteindelijk slechts bezielde schaakstukken zijn. Schaakstukken die er eerlijk gezegd zelf ook niet zoveel van begrijpen. Maar gelukkig is wijsheid iets anders dan kennis en niet afhankelijk van informatie. Noem het een poëtische manier van naar de geschiedenis kijken. ■

Jan de Jong